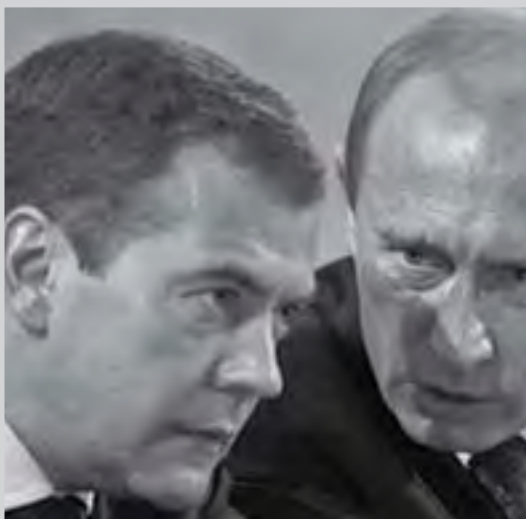

نگاه به غرب حرکت به شرق

امیرهادی تاجبخش

پس از نزدیک دو دهه که از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق و پایان جنگ سرد می‌گذرد، جهان ملتهب در آغاز هزاره سوم، نمایی نو از جنگ رقابتی جدید بر سر سهم‌خواهی را به ویژه در شرایطی که ابرقدرت شرق در هیاتی جدید چه به لحاظ جغرافیای طبیعی و انسانی و چه به لحاظ قدرت سیاسی- نظامی و اقتصادی ارزیابی می‌شود، به تماشا نشست است.

از سال ۱۹۹۱ که میخائیل گورباچف، صدر هیات ریسه وقت اتحاد جماهیر شوروی، پس از اعلام دو پروژه گلاس نوست و پرستوریکا و مجموعه اقداماتی که از اواخر دهه ۸۰ آغاز شده بود، به حکومتی که در ۲۵ اکتبر ۱۹۱۷ پس از مبارزات طولانی بلشویک‌ها علیه امپراتوری سلسله رمانف، تزار وقت روسیه، به دست لنین و همزمانش بر پایه نظریات مارکس، انگلس و هگل و بر اساس ایدئولوژی مارکسیسم و اعتقاد به دیکتاتوری طبقه پرولتاریا، ایجاد شده بود، رسماً پایان داد، جهان رخدادهای شگفتی را تجربه کرده است.

بهره‌برداری حداکثری ایالات متحده از خروج رقیب سنتی از عرصه بین‌المللی که در آن سال‌ها درگیر بازسازی همه‌جانبه درونی بود، سوق یافتن جهان به سمت نظام تک‌قطبی بر پایه نظم نوین جهانی، شکل‌گیری بلوک‌های متفاوت جهانی و منطقه‌ای و همگرایی بیشتر اتحادیه‌های به وجود آمده قبلی، که به دنبال احساس ضرورت بسیاری از کشورها برای برون‌رفت از شرایط غامض بین‌المللی موجود، روی داد، از جمله اتحادیه اروپا در پی انعقاد پیمان ماستریخت، لشگرکشی‌های نظامی ایالات متحده و متحدان، که در نبود رقیبی جدی برای هر گونه اقدام احتمالی و علی‌رغم اعتراضات بسیاری از مردم در کشورهای مختلف که بعضاً همچنان ادامه دارد، به صرف استناد به فصل هفتم منشور ملل متحد صورت گرفت که امروز نتیجه‌ی آن جنگ‌افروزی‌ها را در افغانستان، عراق و کشورهای منطقه به وضوح می‌توان دید. این، تصویری گزیده از دکترین "خاورمیانه جدید" و

"دموکراتیزاسیون این منطقه" است.

جهان تک‌قطبی در التهاب با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی سابق و از بین رفتن پیمان ورشو، اروپای شرقی و بخشی از آسیای میانه، به طور جدی دچار خلاء امنیتی شدند. این همان شرایطی است که در پی پیروزی انقلاب اسلامی ایران و اضمحلال پیمان سنتو، البته در ابعادی کوچکتر، حاکم شد. به هر حال، خلاء جدی چنین همگرایی‌هایی، سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (NATO) را از بستر تشکیلاتی و اهداف موظفی که برای آن ایجاد شده بود، خارج نمود. در این راستا، از آن جا که از یک سو بسیاری از کشورهای کوچک و بزرگ که در آورده‌گاهی به نام جهان غیرمتوازن هزاره سوم رها شده‌اند، به دلیل ترس و نگرانی از نبود پوشش امنیتی- دفاعی لازم در مواقع خطر، الزام و ضرورت شدیدی به ایجاد و یا ورود در پیمان‌هایی که بتواند ضمن تامین امنیت لازم در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای، به پیشرفت نظامی- اقتصادی و حتی سیاسی آنها در راستای منافع ملی کشورهاشان منجر شود، احساس نمودند و از سوی دیگر، اعضا و به ویژه تصمیم‌سازان ناتو، در رویکردی متفاوت و منطبق با شرایط موجود جهانی، برای هر چه فراگیرتر شدن حوزه عمل جغرافیایی به ویژه بر مبنای راهبردهای ژئواستراتژیک و ژئوپلیتیک، فرصت را برای یارکشی از شرق و غرب گیتی، مقتنم دانستند.

پرواضح است که در صورت ادامه چنین روندی، جهان تحت قیادت معدودی از مقامات تصمیم‌ساز غربی در خواهد آمد و در چنین شرایطی، ایجاد بلوک‌های قدرتمند منطقه‌ای نظیر اتحادیه آفریقا، اتحادیه جمهوری‌های بولیواری آمریکای لاتین و حتی همگرایی کشورهای حوزه جنوبی خلیج فارس، ضرورت غیر قابل تردیدی است که برقراری توازن قدرت در جهان را، البته در هیاتی جدید، نوید می‌دهد. شاید هم از این رو است که شنیدن اخبار موضع‌گیری‌های روسیه در برابر جهان‌گشایی ناتو، رویای توازن مجدد قوا را در اذهان زنده نگه دارد.

در این ارتباط، شبکه خبری دویچه وله آلمان در گزارشی به اهداف و انگیزه‌های ناتو از گسترش به شرق از جمله جلوگیری از قدرت‌طلبی روسیه و عواقب بین‌المللی آن با توجه به مخالفت این کشور پرداخت.

ناتو در اندیشه جهان‌گشایی

تا زمان فروپاشی شوروی سابق در سال ۱۹۹۱، هدف اصلی ناتو دفع خطراتی بود که از پشت مرزهای شرقی متوجه اعضا بود. اما بعد از فروپاشی شوروی و رفع این خطر، تصمیمات و اهداف ناتو در اروپا تغییر کرد و از حالت دفاع در برابر خطرات احتمالی از پشت مرزهای شرقی، به استراتژی گسترش ناتو به کشورهای شرقی که زمانی دشمن سرسخت آنها محسوب می‌شد، روی آورد.

در سال ۲۰۰۴، این ائتلاف موفق به بزرگترین گسترش در طول تاریخ تاسیس خود شد و در این زمان کشورهای بلغارستان، ایسلند، لیتوانی، رومانی، اسلواکی و اسلونی که زمانی قسمتی از شوروی سابق و عضو پیمان ورشو بودند، به این ائتلاف نظامی پیوستند.

اما اهداف ناتو در زمینه گسترش پایان نیافت و چند کشور دیگر از جمله آلبانی، کرواسی و مقدونیه نیز در فهرست ورود به این پیمان قرار دارند و ناتو در صدد است به این ترتیب، به‌زعم خود، ناآرامی‌ها در منطقه‌ی بالکان را برطرف کرده و نقش خود را در این منطقه تقویت کند.

در این حال، با توجه به دو عضو داوطلب دیگر برای پیوستن به ناتو یعنی گرجستان و اوکراین، باید اذعان کرد که تلاش ناتو برای گسترش به شرق و نزدیکی به دشمنان این ائتلاف در زمان جنگ سرد، پرسش‌های جدی را درباره انگیزه‌های ناتو از این تصمیمات مطرح کرده است!

بر اساس خط‌مشی رسمی ناتو، عضویت در این ائتلاف، ثبات و امنیت را به همراه می‌آورد و تمام کشورهایی که برای عضویت در نظر گرفته می‌شوند، به گونه‌ای آشننگی و ناپایداری را تجربه کرده‌اند. "چارلز کوپچان"، رییس بخش تحقیقات اروپایی در

باید به طور چشمگیری سطح علمی و تکنولوژیکی خود را به روز کند و جهشی عظیم در تکنولوژی و نرم افزارهای کامپیوتری خود ترتیب دهند که هیچ کدام از این دو ایده، امکان تحقق ندارد.

تحلیل گر خبرگزاری نووستی در ادامه تصریح کرده است: "به همین دلیل من با کارشناسان نظامی روسیه موافقم که سیر دفاع موشکی ایالات متحده در شرق اروپا، علیه موشک‌های استراتژیک روسیه طراحی شده است. همچنین اظهارنظرها درباره اینکه ده موشک رهیاب آمریکایی که قرار است در لهستان اقتدار یابند، قادر به مقابله با صدها موشک "توپول"، "توپول ام"، "استیلت" و "سیتنز" نیستند، متقاعدکننده به نظر نمی‌رسد. زیرا هیچ کس نمی‌تواند تضمین دهد که این ده موشک رهیاب به ۲۰ یا پس از مدتی به ۱۰۰ و یا بیشتر از این تعداد تبدیل نشود و یا حتی سیستم‌های به روز شده‌ی آمریکا، به جای آنها قرار نگیرند.

ارزیابی نهایی

بر اساس تمام آنچه گفته شد، به نظر می‌رسد با توجه به مانور هواپیماهای نظامی فوق پیشرفته روسیه در پهنه‌ای از آسمان اروپا در اواخر ژوئیه، که منتهی به تعقیب و رهگیری آنها از سوی جنگنده‌های ناتو شد که این امر بر مقامات مسکو بسیار گران آمد و نیز با توجه به خودداری مسکو از شرکت در مانور نظامی "سی بریز ۲۰۰۸" و اعلام نگرانی شدید وزارت خارجه روسیه از جهت‌گیری ضد روسی این مانور که در سواحل اوکراینی دریای سیاه در حوالی بنادر "اودسا" و "نیکولایوا"، با شرکت اوکراین، ایالات متحده و با مشارکت برخی اعضای برنامه "مشارکت برای صلح" (۱۴) انجام شد و مجموعه اوضاع و احوالی که در روابط شرق و غرب حاکم شده به ویژه موضوع استقرار سپر موشکی توسط آمریکا در اروپای شرقی که روسیه را واداشته تا صریحا اعلام کند که در صورت استقرار این تجهیزات، راکت‌های پیشرفته خود را، در حالی که به طرف آمریکا هدف‌گیری شده‌اند، در خاک کوبا مستقر خواهد کرد، باید بر آن بود که جهان آستان حوادث بسیاری است و به نظر می‌رسد بالا گرفتن تنش‌های نظامی و سیاسی بین شرق و غرب در آینده نزدیک، بسیار محتمل است.

باید افزود که تشدید درگیری‌ها بین جمهوری‌های گرجستان و اوستیای جنوبی بر سر استقلال خواهی که مسبوق به سابقه درگیری گرجی‌ها و جمهوری آبخازیا در قفقاز نیز می‌باشد، از یک سو و تمایل تفلیس جهت پیوستن هر چه سریع‌تر به ناتو و مخالفت‌های جدی و اساسی مسکو با این امر از سوی دیگر، بحران در منطقه قفقاز را وارد مراحل جدیدی کرده است. بر این اساس، به نظر می‌رسد مشکلات و تنش‌های موجود، که بعضا ریشه در گذشته داشته و بخشی نیز حاصل عدم تعامل صحیح دیپلماتیک بین این کشورها می‌باشد، تنها و تنها در چارچوب راه حل‌های منطقه‌ای و بر اساس حسن تفاهم و خرد جمعی کشورهای درگیر در تنش‌ها و به دور از دخالت بیگانگان قابل حل و فصل می‌باشد. چنین باد!

شورای روابط خارجی واشنگتن، در این باره مدعی است: بالکان پس از اعلام خودمختاری کوزوو از صربستان، بار دیگر دچار تزلزل شد و عضویت آلبانی، کروواسی و مقدونیه در ناتو می‌تواند برای آرام کردن ناآرامی‌های اخیر در منطقه، موثر باشد. بنابراین در حاشیه گسترش ناتو به این مناطق، بهبود شرایط دموکراسی در این کشورها نیز مطرح می‌شود.

این در حالی است که به اعتقاد "دن پلش"، رییس مرکز تحقیقات بین‌المللی و دیپلماسی در لندن، در ورای این تصمیمات و گسترش‌طلبی‌های ناتو، اهدافی بیش از آن چیزی که رسماً اعلام می‌شود، مخفی شده است. وی معتقد است که گسترش ناتو با توجیه برقراری امنیت در کشورهایی از جمله اوکراین و گرجستان، بی‌اعتنایی و نادیده گرفتن روسیه است. به این ترتیب، اعضای ناتو و به ویژه اروپایی‌ها، سدی در برابر اهداف محتمل روسیه در راستای برتری جویی و تفوق ایجاد کرده و در نتیجه،

سپر دفاع موشکی آمریکا، تهدیدی صرفاً علیه روسیه

خبرگزاری نووستی در تحلیلی درباره‌ی طرح استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا در شرق اروپا عنوان کرد: "چه کسی باور می‌کند که استقرار یک رادار در جمهوری چک

عملا اهداف ایالات متحده را نیز پیاده می‌کنند. زیرا از نظر برخی از مقامات آمریکایی، ناتو به منزله ابزاری برای گسترش قدرت جهانی ایالات متحده بوده و هدف مخفی از عضویت در این سازمان، برتری جویی جهانی است.

در ادامه باید اشاره کرد که گسترش ناتو به کشورهای عضو شوروی سابق، روسیه را به شدت عصبانی کرده است و از نظر ولادیمیر پوتین، نخست‌وزیر مقتدر کنونی روسیه، گسترش ناتو به اوکراین و گرجستان یک خطر مستقیم برای مسکو تلقی می‌شود.

پوتین در نشست اخیر سران ناتو در بخارست اعلام کرد: حضور یک بلوک نظامی قدرتمند در مرزهای ما، از نظر روسیه به عنوان یک خطر مستقیم برای امنیت این کشور قلمداد می‌شود. وی این استقلال ناتو را که روسیه به این ترتیب می‌تواند از امنیت و دموکراسی ایجاد شده در کشورهای مرزی‌اش سود ببرد، رد کرد.

گفتنی است روسیه در برابر این تصمیم ناتو هشدارهای قاطعی داده است. از جمله در فوریه گذشته هشدار داد که در صورت عضویت اوکراین در ناتو، اقدامات تلافی جویانه را در پیش می‌گیرد. مثلا این امکان وجود دارد که راکت‌های خود را به سمت کی‌یف بچرخاند. از نظر کوپچان، ناتو می‌خواهد با گسترش به شرق، روسیه را در محاصره درآورد و از سلطه‌جویی آن جلوگیری و در عین حال، امنیت و ثبات را در کشورهایی که جدیداً به عضویت درآمده‌اند، برقرار کند. در حقیقت گسترش ناتو به شرق، ضمن توسعه نفوذ غرب، اعضای جدید را به سمت جامعه اروپایی و در نگاهی کلان‌تر، غربی معطوف می‌کند و نفوذ ژئوپلیتیک روسیه را کاهش می‌دهد. این‌ها همه دلایلی هستند که روسیه با این گسترش مخالف

پوتین در نشست اخیر سران ناتو در بخارست اعلام کرد: حضور یک بلوک نظامی قدرتمند در مرزهای ما، از نظر روسیه به عنوان یک خطر مستقیم برای امنیت این کشور قلمداد می‌شود. وی این استقلال ناتو را که روسیه به این ترتیب می‌تواند از امنیت و دموکراسی ایجاد شده در کشورهای مرزی‌اش سود ببرد، رد کرد.

گفتنی است روسیه در برابر این تصمیم ناتو هشدارهای قاطعی داده است. از جمله در فوریه گذشته هشدار داد که در صورت عضویت اوکراین در ناتو، اقدامات تلافی جویانه را در پیش می‌گیرد. مثلا این امکان وجود دارد که راکت‌های خود را به سمت کی‌یف بچرخاند. از نظر کوپچان، ناتو می‌خواهد با گسترش به شرق، روسیه را در محاصره درآورد و از سلطه‌جویی آن جلوگیری و در عین حال، امنیت و ثبات را در کشورهایی که جدیداً به عضویت درآمده‌اند، برقرار کند. در حقیقت گسترش ناتو به شرق، ضمن توسعه نفوذ غرب، اعضای جدید را به سمت جامعه اروپایی و در نگاهی کلان‌تر، غربی معطوف می‌کند و نفوذ ژئوپلیتیک روسیه را کاهش می‌دهد. این‌ها همه دلایلی هستند که روسیه با این گسترش مخالف